

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.085>

УДК 347.9:347.736

Артем ДАНИЛОВ, д-р філос. (081 Право),
адвокат, арбітражний керуючий, голова комітету з питань
науково-методологічного розвитку та професійної експертизи
Національна асоціація арбітражних керуючих України, м. Одеса, Україна
ID orcid.org/0009-0003-0355-4973

МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, медіація, судовий контроль, альтернативне врегулювання спорів.

Обґрунтовано доцільність запровадження моделі паралельної медіації у справах про банкрутство без зупинення основного провадження. На основі аналізу положень Закону України «Про медіацію», Господарського процесуального кодексу України та Кодексу України з процедур банкрутства виявлено колізії та прогалини правового регулювання. Сформульовано законодавчі пропозиції щодо їх усунення, зокрема визначенням поняття «медіація у процедурі банкрутства», наданням учасникам права ініціювати медіацію на будь-якій стадії провадження, передбаченням можливості тимчасового призупинення відокремлених проваджень і судової легалізації результатів досягнутих домовленостей. Запропонована модель спрямована на зниження конфліктності, скорочення витрат і тривалості процедур, а також підвищення ефективності відновлення платоспроможності боржника через розширення використовуваного процесуального інструментарію.

Вступ. Модернізація системи правосуддя в Україні відбувається в руслі загальноєвропейського курсу на підвищення ефективності, доступності та гнучкості правових механізмів. Одним із ключових інструментів цієї трансформації є альтернативне врегулювання спорів (далі ADR), серед яких медіація посідає центральне місце як процедура, що поєднує добровільність, нейтральність і орієнтацію на інтереси сторін.

Ухвалення 2021 р. Закону України «Про медіацію» створило необхідне нормативне підґрунтя для запровадження позасудових переговорних практик у цивільному, адміністративному та господарському судочинстві, проте масштаб і сталість їх застосування залишаються нерівномірними. Інституційні прогалини та недостатня інтегрованість процедур

Цитування: Данилов А. Медіація як інструмент модернізації процедур банкрутства в Україні. *Економіка та право*. 2026. № 2. С. 85—95. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.085>

@ Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

знижують сприйняття медіації як передбачуваного інструменту врегулювання складних спорів. Справи про банкрутство (неплатоспроможність), які поєднують в собі приватні та публічні інтереси, особливо потребують механізмів зменшення конфліктності, пришвидшення комунікації та оптимізації процесуальних витрат.

Світовий контекст демонструє тренд на раннє й превентивне реагування на фінансові труднощі боржника, розвиток позасудових і гібридних форматів реструктуризації та підтримку «живучості» бізнесу (*going concern*). Регіональний (український) вимір проблеми характеризується поєднанням високої конфліктності банкрутних проваджень, значної тривалості розгляду та фрагментарності використання позасудових інструментів. Навіть за наявності базового закону про медіацію, відсутність цілісного механізму її інституційної інтеграції у процедури неплатоспроможності стримує системні зміни. Це спричинює розрив між задекларованою політикою розвитку ADR і реальними практиками у справах про банкрутство, де саме потреба в гнучких, конфіденційних і економічно обґрунтованих рішеннях є найбільшою.

Отже, наукова і прикладна значущість теми полягає в обґрунтуванні моделі інтеграції медіації, сумісної з конкурсною природою процедур неплатоспроможності та принципом судового контролю, яка могла б знизити конфліктність, прискорити погодження реструктуризаційних рішень та підвищити загальну результативність процедур банкрутства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтеграції медіації у сферу господарського судочинства та процедур банкрутства привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Серед українських науковців, які започаткували розроблення цієї проблеми, можна назвати праці І. Доляновської та Я. Долянівської, де обґрунтовано ефективність медіації як способу зниження конфліктності у господарських спорах і наголошено на потребі її процесуального унормування [1, с. 35—41]. Аналогічного висновку дотримується М. Дейнега, яка підкреслює значення гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами у сфері ADR [2, с. 117—123]. Значний внесок у розроблення теоретичних і практичних аспектів медіації зробила Л. Мелех, обґрунтувавши ефективність медіації як способу зниження конф-

ліктності у господарських спорах та наголосивши на потребі її подальшого процесуального унормування в межах господарського судочинства [3, с. 209—214].

У зарубіжній доктрині питання застосування медіації в конкурсних процедурах висвітлено у працях S. Ben Ayed (Туніс), G. Matteucci (Італія), N. Tran Van (В'єтнам) [4, с. 115—154], L.N. Coor-des (США) [5, с. 305—337], P. Yadav (Сингапур) та S. Gupta (Індія) [6], R. Jokubauskas (Литва) [7, с. 244—265], G.L. Ramírez Torres (Колумбія) [8] та інших дослідників, які узгоджено свідчать про тенденцію до інтеграції медіаційних процедур у систему банкрутного правосуддя як інструменту підвищення гнучкості, економічності та довіри між учасниками провадження.

Водночас в українській науці питання практичного впровадження медіації у справах про банкрутство залишаються недостатньо розробленими. Переважна більшість досліджень зосереджується на загальних аспектах правового регулювання, тоді як специфіка застосування медіації у конкурсних процедурах, з урахуванням принципів рівності кредиторів, публічності та безперервності провадження, ще не набула належного теоретико-правового осмислення.

Отже, попри наявність окремих теоретичних напрацювань та міжнародних рекомендацій, комплексне дослідження, присвячене адаптації медіаційних механізмів до процедур банкрутства в Україні, відсутнє. Саме ці аспекти — питання інституційної інтеграції, процесуальної допустимості та судового контролю — формують наукову новизну і предмет подальшого дослідження у статті.

Метою статті є теоретико-правове обґрунтування моделі паралельної медіації у справах про банкрутство (неплатоспроможність). Для досягнення цієї мети необхідне аналізування чинних положень Закону України «Про медіацію» (далі Закон), Господарського процесуального кодексу України (далі ГПК України) та Кодексу України з процедур банкрутства (далі КУзПБ), виявлення ключових правових колізій, які унеможливають практичне застосування медіації, і формулювання пропозицій щодо їх усунення з урахуванням міжнародних стандартів і європейських підходів до реформування процедур банкрутства. З огляду на це постає наукове завдання — розробити концептуальну модель інституційної інтеграції медіації у сферу неплатоспроможності, сумісну з прин-

ципом судового контролю та безперервності конкурсного провадження.

Методи дослідження. Використано формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий та функціональний методи. Формально-юридичний метод застосовано для аналізу положень Закону, ГПК України та КУзПБ. Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення українського підходу до медіації у справах про банкрутство з моделями, що застосовуються в інших юрисдикціях. Системно-структурний і функціональний методи дали змогу визначити місце медіації в системі процедур неплатоспроможності, виявити наявні нормативні колізії та обґрунтувати модель паралельної медіації як інструменту, сумісного з принципом судового контролю та безперервності конкурсного провадження.

Результати дослідження. У сучасних умовах розвитку правової системи України інститут медіації посідає дедалі помітніше місце як альтернативний (позасудовий) спосіб врегулювання спорів, що відповідає загальноєвропейським тенденціям розвитку правосуддя та концепції доступу до правосуддя. Ухвалення 2021 р. Закону України «Про медіацію» стало важливим етапом формування нормативного підґрунтя для впровадження медіаційних процедур у різних галузях права та судочинства, зокрема цивільного, господарського та адміністративного. Зазначені засадничі підходи кореспондують міжнародним стандартам нейтральності, конфіденційності й автономії волі сторін, а також наслідків досягнутих домовленостей, що передбачені у Типовому законі *UNCITRAL* про міжнародну комерційну медіацію та міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації [9].

Медіація в українському праві розглядається як добровільна, конфіденційна та структурована процедура, спрямована на досягнення взаємоприйняттого рішення сторонами за сприяння нейтрального посередника — медіатора [10, с. 231—250]. Її ключовими перевагами є гнучкість, економія часу та ресурсів, зниження конфліктності, а також збереження ділових і соціальних зв'язків між учасниками спору. У наукових дослідженнях медіація переважно розглядається як ефективний інструмент «відновного правосуддя» та важливий елемент сучасної правової культури [11, с. 181—190]. Прикладом міжнародного механізму правової визначеності результатів медіації є Сингапурська конвенція

Організації Об'єднаних Націй «Про міжнародні угоди за результатами медіації», що забезпечує визнання та виконання медіаційних угод у транскордонних правовідносинах [12].

Водночас, попри формальне визнання медіації на законодавчому рівні, її практичне застосування залишається фрагментарним і нерівномірним. Особливо це стосується складних, багатосуб'єктних та публічно значущих процедур, до яких належать справи про банкрутство (неплатоспроможність). Саме у цій сфері потенціал медіації використовується обмежено, що зумовлено як нормативними обмеженнями, так і усталеними в професійній спільноті фахівців у галузі банкрутства уявленнями про несумісність медіації з конкурсним характером банкрутних процедур.

Процедури банкрутства в Україні традиційно характеризуються підвищеним рівнем складності, тривалості й конфліктності. Вони поєднують у собі приватні інтереси боржника і кредиторів із публічним інтересом держави у забезпеченні стабільності економічного обороту, захисті прав власності та справедливому розподілі активів. На практиці це призводить до значної кількості процесуальних спорів у межах однієї справи, затягування процедур та зниження ефективності відновлення платоспроможності боржника.

Серед ключових проблем процедур банкрутства в Україні можна виокремити: надмірну тривалість проваджень і перевантаженість господарських судів; високий рівень конфліктності між боржником, кредиторами та іншими учасниками справи; формалізм судових процедур, що обмежує можливості для гнучких економічно доцільних рішень; низький відсоток успішної санації та відновлення діяльності боржників; ризики зловживань процесуальними правами з боку окремих учасників.

Аналізування генези національного законодавства про банкрутство дає підстави стверджувати про існування судово-орієнтованої моделі врегулювання конфліктів, яка лише обмежено допускає можливість примирення сторін у формі мирової угоди. Водночас позасудові інструменти, зокрема медіація, не отримали належної процесуальної легітимації у процедурах банкрутства, що безумовно стримує їх системне застосування.

Порівняльно-правовий аналіз свідчить, що в багатьох державах медіація є інтегрованим елементом процедур неплатоспроможності та

розглядається як ефективний інструмент досягнення балансу між інтересами боржника і кредиторів. Зокрема, у країнах Європейського Союзу розвиток ADR у сфері банкрутства відповідає положенням Директиви Європейського Союзу щодо реструктуризації та другого шансу, яка акцентує увагу на ранньому врегулюванні фінансових труднощів і збереженні життєздатного бізнесу [13].

У США в межах процедур за гл. 11 Кодексу про банкрутство широко застосовується модель так званої паралельної медіації, коли суд не зупиняє провадження, але активно заохочує сторони до переговорів і може призначати медіатора для сприяння досягненню домовленостей [14]. Подібні підходи використовуються у європейських країнах, де медіація розглядається як допоміжний, але легітимний інструмент реструктуризації боргів і погодження планів санації [15].

Ефективність медіації у справах про банкрутство значною мірою залежить від її інституційного закріплення, чітких процесуальних рамок та наявності спеціалізованих медіаторів, обізнаних у сфері неплатоспроможності. Саме ці елементи, як видається, можуть бути адаптовані до українських реалій з урахуванням принципів оперативності, публічності та захисту прав кредиторів.

Отже, з аналізу сучасної ролі медіації в правовій системі України, основних проблем процедур банкрутства та зарубіжного досвіду їх врегулювання можна дійти висновку, що інститут медіації об'єктивно розглядається як потенційно ефективний інструмент зниження конфліктності, оптимізації процесуальних витрат і підвищення результативності процедур неплатоспроможності. Проте наявність у ч. 4 ч. 1 ст. 1 Закону визначення медіації як альтернативного (позасудового) способу вирішення спорів не гарантує її реального застосування у сфері банкрутства без належної нормативної та процесуальної адаптації.

Міжнародні підходи, зокрема моделі паралельної або судово-орієнтованої медіації, засвідчують можливість поєднання медіаційних процедур із публічно-правовою природою банкрутства за умови збереження судового контролю та дотримання принципів рівності кредиторів і публічності. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання не лише доцільності, а й правової допустимості застосування медіації у вітчизняних процедурах банкрутства.

Однак пряме перенесення зазначених моделей у національне правове поле неможливе без урахування імперативного характеру процедур банкрутства в Україні та закріпленого у ч. 5 ст. 9, ч. 6 ст. 33⁵, ч. 17 ст. 39 КУзПБ принципу безперервності провадження. Це зумовлює необхідність адаптації, а не рецепції міжнародного досвіду, зокрема через модель паралельної медіації зі збереженням судового контролю.

З огляду на зазначене, подальше аналізування зосередимо на теоретико-правових аспектах інтеграції інституту медіації у процедури банкрутства в Україні. Зокрема, потребують з'ясування: стан правового регулювання медіації в національному законодавстві; наявні колізії та прогалини, що ускладнюють її застосування у справах про неплатоспроможність; співвідношення медіації з фундаментальними принципами процедури банкрутства.

Як зазначено вище, інститут медіації в Україні має нормативне закріплення на рівні спеціального та процесуального законодавства, але характеризується відсутністю системної інтеграції у сферу процедур банкрутства. Процесуальні кодекси України передбачають можливість використання медіації або споріднених форм примирення. Так, ч. 7 ст. 46 ГПК України закріплює право сторін на примирення, зокрема шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, а також надає суду повноваження сприяти мирному врегулюванню спору (ст. 188) та, за певних умов, відкладати (п. 5 ч. 5 ст. 183) або зупиняти провадження у справі у зв'язку із проведенням медіації (ч. 3¹ ст. 227, п. 3¹ ч. 1 ст. 229).

Водночас КУзПБ не містить спеціальних положень, які б регулювали застосування інституту медіації у справах про неплатоспроможність. Більше того, ч. 17 ст. 39 КУзПБ прямо встановлює заборону зупинення провадження у справах про банкрутство юридичних осіб, що істотно обмежує можливість формального використання процесуальних механізмів медіації, передбачених ГПК України.

Отже, у законодавстві України інститут медіації має загальне правове визнання, однак у сфері банкрутства залишається нормативно неінтегрованим, що зумовлює необхідність подальшого розвитку та гармонізації відповідних правових положень.

Аналізування чинного законодавства свідчить про наявність істотної неповноти правового регулювання застосування медіації у спра-

вах про банкрутство. Ключовою проблемою є нормативна неузгодженість між положеннями ГПК України та КУЗПБ.

З одного боку, господарсько-процесуальне законодавство передбачає право сторін ініціювати медіацію (ч. 7 ст. 46 ГПК України) та встановлює обов'язок суду зупинити провадження у справі у разі подання відповідного спільного клопотання сторін (ч. 3¹ ст. 227, п. 3¹ ч. 1 ст. 229 ГПК України). З іншого боку, ч. 17 ст. 39 КУЗПБ прямо забороняє зупинення провадження у справах про банкрутство юридичних осіб, не передбачаючи винятків для проведення медіації. Така колізія фактично унеможлиблює застосування медіації у межах основного банкрутного провадження.

Окремою прогалиною є відсутність у КУЗПБ механізму правового визнання результатів медіації. Угода, укладена за результатами медіації відповідно до ст. 1, 21 Закону, має характер приватноправового договору та не наділяється виконавчою силою. Натомість у процедурі банкрутства єдиним процесуально легітимним способом закріплення домовленостей між боржником і кредиторами залишається мирова угода, укладення та затвердження якої підпорядковане суворим процесуальним вимогам щодо захисту прав усіх кредиторів.

Крім того, законодавство формує асиметричний підхід до застосування медіації щодо різних категорій боржників. Для процедур неплатоспроможності фізичних осіб відсутня пряма заборона на зупинення провадження, з чого можна зробити припущення про можливість застосування відповідних положень ГПК України, тоді як для юридичних осіб така можливість чітко і недвозначно виключена на нормативному рівні.

Зазначені колізії мають не технічний, а концептуальний характер і свідчать про відсутність у законодавця цілісного бачення ролі ADR у процедурах банкрутства.

Оцінка можливості інтеграції медіації у процедури банкрутства потребує співвіднесення цього інституту з основоположними принципами неплатоспроможності, зокрема принципами рівності кредиторів, публічності і справедливості.

Принцип рівності кредиторів може зазнавати ризиків у разі застосування медіації без належних процесуальних гарантій, оскільки переговорний процес потенційно може охоплювати лише окремих кредиторів. Водночас ризик істотно знижується за умови, що результати медіації

підлягатимуть судовому контролю та інтеграції у мирову угоду, план санації, план реструктуризації боргів фізичної особи, які затверджуються господарським судом з перевіркою дотримання прав усіх учасників провадження.

Принцип публічності процедур банкрутства дещо суперечить закріплений у ст. 1, 4, 6 Закону конфіденційній природі медіації. Однак, як видається, така суперечність не є абсолютною, оскільки конфіденційність стосується винятково процесу переговорів, тоді як їх результат у вигляді проєкту мирової угоди чи плану санації набуває публічного характеру після подання до суду та розгляду в межах відкритого судового провадження.

З огляду на принцип справедливості, медіація може розглядатися як інструмент, що доповнює традиційні судові механізми. Гнучкість медіаційної процедури та її орієнтування на узгодження інтересів сторін створюють передумови для досягнення збалансованіших рішень, які одночасно сприяють задоволенню вимог кредиторів та підвищують шанси на відновлення платоспроможності боржника.

Отже, справедливо буде стверджувати, що за умови належної нормативної адаптації та збереження судового контролю за результатами домовленостей учасників конкурсного процесу, інститут медіації не суперечить базовим принципам процедури банкрутства і може бути інтегрований у неї як допоміжний, але ефективний механізм урегулювання конфліктів.

Практичний потенціал інтеграції медіації у процедури банкрутства значною мірою залежить від стадії провадження та цілей, які переслідують учасники справи. Аналізування національного законодавства свідчить, що найперспективнішою є гнучка й диференційована модель застосування медіації, а не універсальний підхід.

На досудовій стадії медіація може виконувати превентивну функцію, спрямовану на запобігання відкриттю провадження у справі про банкрутство. Саме на цьому етапі сторони мають найбільшу свободу у виборі варіантів реструктуризації заборгованості, збереження бізнесу як цілісного майнового комплексу (*going concern*) та підтримання ділових відносин.

На стадії відкриття провадження застосування медіації можливе у формі паралельних переговорів між боржником і кредиторами. Однак через те, що чинна редакція ч. 17 ст. 39 КУЗПБ

забороняє зупинення провадження у справах про банкрутство юридичних осіб, застосування класичної моделі медіації із процесуальною «паузою» унеможливлене. Оптимальною в цьому випадку вбачається модель паралельної медіації без зупинення провадження, за якої суд продовжує здійснювати контроль за процедурою, а результати домовленостей можуть бути інтегровані у мирову угоду або план санації.

У процедурі санації (відновлення платоспроможності) медіація має найбільший практичний потенціал. Саме на цьому етапі необхідне узгодження інтересів різних груп кредиторів, боржника та інвесторів, що часто супроводжується високим рівнем конфліктності. Медіація допомагає виробити комплексні, нестандартні рішення, які виходять за межі суто судових механізмів, але не суперечать принципам процедури банкрутства.

Варто зазначити й те, що у справах про банкрутство доволі часто спостерігається розрив між процесуальним суб'єктом складом та реальними учасниками конфлікту — кінцевими бенефіціарами відповідних правовідносин. Це створює ситуацію, коли в процесі переговорів постає потреба у легалізації досягнутих домовленостей саме між фактичними, а не формальними сторонами, що, однак, ускладнено через їхню невключеність до переліку учасників справи та, відповідно, неможливість офіційного врахування процесу та результатів таких домовленостей судом у межах конкурсного провадження.

У цьому контексті інститут медіації набуває особливої значущості як ефективний процесуальний механізм. Зокрема, він дає можливість офіційно повідомити суд про ініціацію переговорів, що потенційно впливають на перебіг справи, забезпечити конфіденційність обміну позиціями між сторонами, формалізувати результати взаємних домовленостей у вигляді медіаційної угоди та створити правові підстави для їх подальшого затвердження судом у вигляді мирової угоди чи плану санації. Отже, медіація може слугувати інструментом легітимації рішень, досягнутих реальними бенефіціарами, у рамках формально-юридичної процедури банкрутства.

На стадії ліквідації можливості застосування медіації є обмеженими, однак вона може бути ефективною у спорах похідного характеру (наприклад, щодо визнання недійсними укладених боржником правочинів, відповідальності

контролюючих боржника осіб за спричинену боржнику шкоду та доведення до банкрутства).

Як свідчить аналіз практики застосування законодавства про банкрутство та доктринальних джерел, не всі спори у межах справи про банкрутство є однаково придатними для врегулювання шляхом медіації. Найефективніша вона у тих категоріях спорів, у яких ключову роль відіграє баланс економічних інтересів, а не винятково правова оцінка предмета спірних правовідносин.

Потенційно до таких спорів належать спори щодо умов реструктуризації заборгованості та графіків погашення вимог кредиторів; конфлікти між різними групами кредиторів (забезпеченими, конкурсними, поточними, запізнілими); спори, пов'язані з укладенням та виконанням мирової угоди; корпоративні конфлікти у межах справи про банкрутство, що впливають на управління боржником; окремі спори відокремленого провадження, які розглядаються в межах справи про банкрутство і можуть бути тимчасово зупинені для проведення медіації за згодою сторін; спори щодо розміру та порядку сплати основної та додаткової винагороди арбітражного керуючого за виконання повноважень у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

Дещо складнішим видається впровадження медіації у спорах, обтяжених публічним інтересом або імперативним складником. До них належать справи щодо оскарження рішень суду та дій (бездіяльності) арбітражного керуючого, де медіаційне врегулювання теоретично є припустимим, але істотно обмеженим законодавством.

Попри значний потенціал, інтеграція медіації у процедури банкрутства пов'язана з низкою ризиків, які потребують чіткого нормативного та процесуального врегулювання. По-перше, існує ризик зловживання правом на медіацію, зокрема використання переговорів як інструменту штучного затягування процедури банкрутства з боку боржника. Це може призвести до втрати вартості активів конкурсної маси та порушення інтересів кредиторів на задоволення за її рахунок власних вимог. По-друге, можливий дисбаланс сил між учасниками, коли мажоритарні та, відповідно, економічно і процесуально сильніші кредитори тиснуть на міноритаріїв, нав'язуючи їм невигідні умови під виглядом добровільних домовленостей. По-третє, відсутність процесуальної легітимації результатів медіації створює ризик правової невизначеності та ускладнює виконання досягнутих домовленостей.

З огляду на це, вбачається обґрунтованою необхідність встановлення чітких строків проведення медіації; закріплення критеріїв добросовісності сторін; запровадження судового контролю за результатами домовленостей через механізм затвердження мирової угоди; пріоритетного використання паралельної моделі медіації, яка не порушує принципу безперервності процедур банкрутства.

Отже, кожному з ідентифікованих ризиків може бути протиставлений відповідний процесуальний запобіжник: ризику затягування — строковість медіації; ризику тиску — судовий контроль; ризику правової невизначеності — інтеграція домовленостей у мирову угоду.

На користь такого висновку свідчить те, що саме суд відіграє ключову інституційну роль у формуванні умов для застосування медіації в процедурах банкрутства, хоча за чинним законодавством його повноваження у цій сфері мають обмежений і фрагментарний характер. Аналізування норм ГПК України показує, що суд наділений правом з'ясування волі сторін щодо примирення, зокрема й шляхом медіації, та обов'язком сприяти мирному врегулюванню спору (ст. 46, 182 ГПК України).

Водночас специфіка процедур банкрутства полягає у дії спеціального правового режиму, встановленого КУЗПБ. Як зазначено вище, пряма заборона зупинення провадження у справах про банкрутство юридичних осіб (ч. 17 ст. 39 КУЗПБ) фактично унеможливорює класичну модель судово-скерованої медіації із процесуальною паузою. За таких умов оптимальною є модель «паралельної медіації», за якої суд: роз'яснює сторонам право на застосування медіації; не зупиняє основного провадження у справі про банкрутство; приймає та оцінює результати домовленостей сторін шляхом їх інтеграції у мирову угоду або план санації.

Такий підхід відповідає міжнародній практиці *court-referred mediation* та забезпечує баланс між принципом процесуальної економії і правом сторін на мирне врегулювання конфлікту.

Арбітражний керуючий є центральною фігурою процедур банкрутства та має значний вплив на динаміку взаємовідносин між боржником і кредиторами. Водночас поєднання статусу арбітражного керуючого та медіатора в одній особі неможливе через конфлікт інтересів та невідповідність принципам нейтральності, конфіденційності й неупередженості медіації.

Проте це не виключає активної ролі арбітражного керуючого у сприянні медіації. Зокрема, у межах своєї професійної діяльності він може: ініціювати обговорення можливості медіаційного врегулювання; інформувати кредиторів про переваги мирного врегулювання; використовувати медіаційні техніки (активне слухання, фасилітацію групових переговорів, пошук компромісних рішень) у взаємодії з учасниками провадження.

Застосування таких технік, як видається, сприятиме зниженню конфліктності між учасниками справи про банкрутство, підвищенню ефективності комітету кредиторів та збільшенню ймовірності погодження плану санації або укладення мирової угоди. Отже, арбітражний керуючий у процедурах банкрутства є не медіатором в класичному значенні цього терміна, а скоріше каталізатором діалогу між учасниками судового провадження, що є інституційно сумісним з його процесуальним статусом.

Не можна не відзначити, що ефективність медіації у процедурах банкрутства значною мірою залежить від рівня спеціалізації медіатора. На відміну від класичних приватноправових спорів, справи про неплатоспроможність мають багатосторонній характер, поєднують приватні й публічні інтереси та зазвичай потребують глибокого розуміння складних економічних процесів.

З огляду на це доцільно виокремити такі кваліфікаційні вимоги до медіатора у справах про банкрутство: базова сертифікація медіатора відповідно до Закону; спеціалізовані знання у сфері господарського та банкрутного права; розуміння фінансової звітності, реструктуризаційних механізмів та економіки підприємства; навички роботи з багатосторонніми переговорами та конфліктами між різними групами інтересів.

Доцільним також вбачається створення реєстру сертифікованих медіаторів у сфері неплатоспроможності та запровадження спеціалізованих програм підготовки, що б спростило пошук кваліфікованого медіатора у сфері банкрутства, підвищило якість медіаційних процедур і забезпечило довіру споживачів до їх результатів.

Інституційна інтеграція медіації у процедури банкрутства потребує чіткого розмежування ролей суду, арбітражного керуючого та медіатора. Суд має виконувати функцію процесуального гаранта і координатора, арбітражний керуючий — фасилітатора комунікації, медіатор — незалежного професійного посередника. Саме

така модель, як видається, оптимально відповідає вітчизняним реаліям і кращим міжнародним практикам.

З економічної точки зору медіація у процедурах банкрутства створює для боржника можливість перейти від конфронтаційної моделі врегулювання до переговорної, що є критично важливим для збереження бізнесу як діючого підприємства (*going concern*). Підкреслимо, що судове врегулювання спорів у межах банкрутства часто орієнтоване на формальне дотримання процедур, тоді як медіація дає змогу враховувати реальний фінансовий стан боржника та економічну доцільність запропонованих рішень.

Основними вигодами для боржників є, по-перше, збереження контролю над бізнес-процесами. На відміну від ліквідаційної процедури, медіація у поєднанні з санацією або реструктуризацією боргів створює умови для продовження господарської діяльності, збереження робочих місць і ділових зв'язків. По-друге, медіація сприяє гнучкій реструктуризації зобов'язань, яка може передбачати відстрочку платежів, часткове прощення боргу, зміну структури зобов'язань або залучення інвестора — інструменти, що часто виходять за межі стандартних судових рішень.

Для кредиторів застосування медіації у процедурах банкрутства є насамперед інструментом економії часу та ресурсів. Судові спори в межах банкрутства, особливо у відокремлених провадженнях, часто супроводжуються значними витратами і тривалими строками розгляду. Медіація дає можливість скоротити ці витрати за рахунок швидшого досягнення узгоджених рішень.

Крім того, медіація сприяє підвищенню коефіцієнта задоволення вимог кредиторів. Збереження бізнесу боржника та його активів у межах санації або реструктуризації забезпечує вищу реальну вартість майна порівняно з продажем майна у ліквідаційній процедурі. Це особливо важливо для конкурсних кредиторів, які у разі ліквідації часто отримують мінімальне або нульове задоволення вимог, а здебільшого взагалі несуть лише додаткові витрати на супровід процедур банкрутства.

Соціально значущим є й те, що медіація зменшує рівень конфліктності між кредиторами різних черг, створюючи простір для компромісних рішень. Інтеграція медіації у процедури банкрутства має не лише процесуальний, а й системний соціально-економічний ефект. Гармонізована та передбачувана модель врегулювання

неплатоспроможності є одним із ключових чинників формування позитивного інвестиційного клімату. Можливість швидкої та гнучкої реструктуризації боргів підвищує привабливість національної юрисдикції для інвесторів, зокрема у транснаціональних справах.

Застосування медіації також сприяє підвищенню довіри до судової системи, оскільки суд сприймається не лише як орган примусового врегулювання спорів, а як інституція, що стимулює діалог і пошук взаємовигідних рішень. Це відповідає сучасним європейським підходам до розвитку правосуддя, орієнтованого на потреби учасників економічних відносин.

У довгостроковій перспективі поширення медіації у справах про банкрутство може зменшувати тіньові домовленості, підвищити прозорість процедур та формувати культуру добросовісного врегулювання економічних конфліктів, що має безпосередній позитивний вплив на соціальну стабільність та економічний розвиток.

Аналізування чинного правового регулювання дає підстави дійти висновку, що ключовою передумовою ефективної інтеграції інституту медіації у процедури банкрутства є усунення нормативної фрагментарності та колізій між ГПК України і КУЗПБ. Нині КУЗПБ фактично залишає медіацію «поза межами» спеціального правового режиму неплатоспроможності, що знижує практичну цінність цього інструменту для учасників провадження.

Найобґрунтованішими є такі напрями законодавчих змін. По-перше, закріплення у КУЗПБ легального визначення медіації у процедурах банкрутства, що дасть змогу інтегрувати її в систему спеціальних процедур та відмежувати від загального позасудового врегулювання спорів. По-друге, законодавче оформлення моделі паралельної медіації, за якої проведення переговорів не зупиняє основного провадження у справі про банкрутство, але їх результати можуть бути легалізовані шляхом затвердження мирової угоди або врахування у плані санації.

Окремої уваги потребує питання процесуального визнання результатів медіації. Відсутність механізму судового затвердження медіаційних домовленостей у межах справи про банкрутство знижує рівень правової визначеності та стримує застосування медіації на практиці. Тому законодавче закріплення такого механізму є необхідною умовою для подальшого розвитку цього інституту. Відповідні пропозиції оформлено у

проекті закону про внесення змін до КУЗПБ, підготовленому автором на основі результатів цього дослідження [16].

Окрім нормативних змін, інтеграція медіації у процедури банкрутства потребує системних інституційних та освітніх заходів. Відсутність фахових кадрів та низький рівень обізнаності учасників провадження істотно обмежують використання медіації навіть за наявності формальних правових підстав.

Доцільним передусім є запровадження спеціалізованих програм підготовки медіаторів у сфері неплатоспроможності, які б поєднували правові, економічні та переговорні компетентності. Паралельно необхідне навчання суддів і арбітражних керуючих основам медіаційних підходів і технік, що допоможе їм ефективніше інформувати сторони про можливості мирного врегулювання та сприяти конструктивному діалогу.

В організаційному вимірі перспективним є створення пілотних програм *court-referred* або *court-annexed mediation* у господарських судах, зокрема у справах про банкрутство. Такі програми, як засвідчує міжнародний досвід, сприяють формуванню сталої практики застосування медіації та підвищують рівень довіри до цього інституту. Інформаційні кампанії, спрямовані на кредиторів і бізнес-середовище, мають доповнювати ці заходи, формуючи розуміння економічних переваг медіації, як порівняти з суто судовими механізмами.

Окремим викликом для впровадження медіації у процедурах банкрутства є відсутність системи оцінки її результативності. Без належних статистичних даних та чітких показників успішності неможливо коригувати банкрутну політику та вдосконалювати правове регулювання.

Оцінка ефективності медіації у справах про банкрутство може здійснюватися завдяки поєднанню кількісних і якісних індикаторів. До кількісних належать: частка справ, у яких спір було врегульовано за результатами медіації; середня тривалість провадження проти традиційних процедур; коефіцієнт задоволення вимог кре-

диторів. Якісні показники можуть охоплювати рівень виконання досягнутих домовленостей, оцінювання задоволеності учасників процедури та вплив медіації на збереження господарської діяльності боржника.

У цьому контексті доцільним є запровадження обов'язкового моніторингу та публічної звітності щодо застосування медіації у справах про банкрутство, що відповідало б європейським стандартам прозорості та підзвітності правосуддя.

У таких країнах, як США, Канада, Велика Британія, Сингапур, де застосовуються *court-referred mediation* у справах про неплатоспроможність, відповідні показники вже використовують органи судової статистики та професійні асоціації медіаторів, що може слугувати орієнтиром для формування національної моделі моніторингу.

Висновки. Необхідність модернізації процедур банкрутства в Україні зумовлює пошук правових рішень, що забезпечують гнучкість, ефективність і передбачуваність господарського процесу. Інтеграція медіації як елемента ADR створює передумови для розширення процесуального інструментарію учасників справи про неплатоспроможність, підвищуючи варіабельність правових механізмів урегулювання конфліктів. Запровадження моделі паралельної медіації дає змогу поєднати переговорні практики з конкурсною природою провадження, зберігаючи судовий контроль та забезпечуючи формалізоване закріплення результатів домовленостей. Такий підхід не лише знижує рівень конфліктності та оптимізує часові і процесуальні витрати, а й посилює адаптивність правової системи до складних багатосторонніх спорів, характерних для банкрутства. Подальший розвиток цього напрямку вимагає узгодження положень законодавства, створення умов для підготовки спеціалізованих медіаторів та впровадження пілотних механізмів, що сприятимуть формуванню сталої практики використання медіації як дієвого інструмента у процедурах неплатоспроможності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Доляновська І.М., Долянівська Я.Л. Медіація як один з ефективних способів врегулювання конфліктів в господарському судочинстві. *Legal Bulletin*. 2024. № 11. С. 35—41. <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-11-A5>
2. Дейнега М.А. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів: міжнародний і національний досвід правового регулювання. *Environmental Science: Law & Practice*. 2022. Т. 13. № 4. С. 117—123. <https://doi.org/10.31548/law2022.04.002>

3. Мелех Л. Окремі питання медіації у господарському судочинстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. № 2 (7). С. 209—214. <https://doi.org/10.23939/law2020.26.209>
4. Ben Ayed S., Matteucci G., Tran Van N. Mediation and Insolvency, with a Focus on Developing Countries. *Compromiso con los Objetivos de Desarrollo Sostenible*. 2021. Vol. 1. P. 115—153. <https://doi.org/10.2307/j.ctv2k058c5.7>
5. Coordes L.N. Chapter 11 Mediation. *Emory Bankruptcy Developments Journal*. 2025. Vol. 41. No. 2. P. 153—194. URL: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/ebdj/vol41/iss2/1/> (дата звернення: 19.03.2026).
6. Yadav P., Gupta S. Streamlining Insolvency Through Mediation in India: Key Takeaways from the IBBI's 2024 Report. *SSRN Working Paper Series*. 2024. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5060666>
7. Jokubauskas R. Alternative Dispute Resolution in Insolvency Disputes. *Societal Studies*. 2017. Vol. 9. No. 2. P. 244—265. <https://doi.org/10.13165/SMS-17-9-2-12>
8. Ramírez Torres G.L. La incorporación de los métodos alternativos de solución de controversias a la insolvencia empresarial. *Vniversitas*. 2025. Vol. 74. <https://doi.org/10.11144/Javeriana.vj74.imas>
9. UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation with Guide to Enactment and Use (2018) / United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). Vienna: United Nations, 2022. URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/22-01363_mediation_guide_e_ebook_rev.pdf (дата звернення: 19.03.2026).
10. Sheremet A., Blashchuk T., Ishchuk S. Mediation Principles in the Civil Society and Features of Their Application in the Educational Environment of Ukraine. *Journal of Education Culture and Society*. 2022. Vol. 13. No. 2. P. 231—250. <https://doi.org/10.15503/jecs2022.2.231.250>
11. Drozdov O., Rozhnov O., Mamnitskyi V. Mediation and Court in Ukraine: Perspectives on Interaction and Mutual Understanding. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2021. Vol. 3 (11). P. 181—190. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-4.3-n000082>
12. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (Singapore Convention on Mediation): International document, 20 December 2018. URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf (дата звернення: 27.04.2026).
13. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132 (Directive on restructuring and insolvency). *EUR-Lex. Access to European Union Law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32019L1023> (дата звернення: 27.04.2026).
14. Title 11 — Bankruptcy. *United States Code*. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2011-title11/html/USCODE-2011-title11.htm> (дата звернення: 27.04.2026).
15. The Harmonization of Insolvency Mediation in the EU: A Brief Comparative Analysis. *RIEEL*. URL: <https://rieeel.com/index.php/rieeel/article/view/103/118> (дата звернення: 27.04.2026).
16. Данилов А. Проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо інтеграції інституту медіації»: неопублікований рукопис. 2026. 3 арк. URL: <https://docs.google.com/document/d/1uzjZzI9ryxIHwT8a6TEXEwxJxCpSepMb> (дата звернення: 04.01.2026).

Дата надходження: 19.03.2026

Дата прийняття до друку: 10.04.2026

Дата публікації: 15.06.2026

REFERENCES

1. Dolianovska I.M., Dolianivska Ya.L. Mediatsiia yak odyn z efektyvnykh sposobiv vrehuliuvannia konfliktiv v hospodarskomu sudochynstvi. *Legal Bulletin*. 2024. No. 11. P. 35-41. <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-11-A5>
2. Deineha M. A. Mediatsiia yak alternatyvnyi sposib vyrishennia sporiv: mizhnarodnyi i natsionalnyi dosvid pravovoho rehuliuvannia. *Environmental Science: Law & Practice*. 2022. Vol. 13. No. 4. P. 117-123. <https://doi.org/10.31548/law2022.04.002>
3. Melekh L. Okremi pytannia mediatsii u hospodarskomu sudochynstvi. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika"*. Serii: Yurydychni nauky. 2020. No. 2 (7). P. 209-214. <https://doi.org/10.23939/law2020.26.209>
4. Ben Ayed S., Matteucci G., Tran Van N. Mediation and insolvency, with a focus on developing countries. *Compromiso con los Objetivos de Desarrollo Sostenible*. 2021. Vol. 1. P. 115-153. <https://doi.org/10.2307/j.ctv2k058c5.7>
5. Coordes L.N. Chapter 11 mediation. *Emory Bankruptcy Developments Journal*. 2025. Vol. 41. No. 2. P. 153-194. URL: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/ebdj/vol41/iss2/1/>
6. Yadav P., Gupta S. Streamlining insolvency through mediation in India: key takeaways from the IBBI's 2024 report. *SSRN Working Paper Series*. 2024. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5060666>
7. Jokubauskas R. Alternative dispute resolution in insolvency disputes. *Societal Studies*. 2017. Vol. 9. No. 2. P. 244-265. <https://doi.org/10.13165/SMS-17-9-2-12>

8. Ramírez Torres G.L. La incorporación de los métodos alternativos de solución de controversias a la insolvencia empresarial. *Vniversitas*. 2025. Vol. 74. <https://doi.org/10.11144/Javeriana.vj74.imas>
9. UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation with Guide to Enactment and Use (2018) / United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). Vienna: United Nations, 2022. URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/22-01363_mediation_guide_e_ebook_rev.pdf
10. Sheremet A., Blashchuk T., Ishchuk S. Mediation principles in civil society and features of their application in the educational environment of Ukraine. *Journal of Education Culture and Society*. 2022. Vol. 13. No. 2. P. 231-250. <https://doi.org/10.15503/jecs2022.2.231.250>
11. Drozdov O., Rozhnov O., Mamnitskiy V. Mediation and court in Ukraine: perspectives on interaction and mutual understanding. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2021. Vol. 3 (11). P. 181-190. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-4.3-n000082>
12. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (Singapore Convention on Mediation): International document, 20 December 2018. URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/EN/Texts/UNCITRAL/Arbitration/mediation_convention_v1900316_eng.pdf
13. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132. *EUR-Lex. Access to European Union Law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32019L1023>
14. Title 11 — Bankruptcy. *United States Code*. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2011-title11/html/USCODE-2011-title11.htm>
15. The Harmonization of Insolvency Mediation in the EU: A Brief Comparative Analysis. *RIEEL*. URL: <https://rieel.com/index.php/rieel/article/view/103/118>
16. Danilov A. Proiekt Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy z protsedur bankrutstva shchodo in-tehratsii instytutu mediatsii": neopublikovanyi rukopys. 2026. 3 p. URL: <https://docs.google.com/document/d/1uzjZzI9ryxIHWt8a6TEXEwxJxCpSepMb>

Date of receipt: 19.03.2026

Date of acceptance for publication: 10.04.2026

Date of publication: 15.06.2026

Artem DANILOV,
PhD (Law), Attorney, Insolvency Practitioner, Mediator
Ukrainian National Insolvency Trustee Association, Odesa, Ukraine
orcid.org/0009-0003-0355-4973

MEDIATION AS A TOOL FOR MODERNIZING BANKRUPTCY PROCEDURES IN UKRAINE

The article substantiates the feasibility of introducing a model of parallel mediation in Ukrainian bankruptcy procedures without suspending the core proceedings. It identifies legal inconsistencies and legislative gaps in the Law of Ukraine "On Mediation", the Commercial Procedural Code, and the Bankruptcy Code that hinder the institutional integration of mediation as an effective conflict-resolution mechanism. The author proposes targeted legal amendments, including defining "bankruptcy mediation", enabling its initiation at any procedural stage, allowing the temporary suspension of ancillary proceedings, and establishing mechanisms for judicial recognition of mediated agreements. The proposed model seeks to reduce legal conflict, cut procedural costs, and accelerate debtor solvency restoration, thereby increasing overall system efficiency. Drawing on comparative legal analysis, the article argues that mediation — under judicial oversight and with safeguards to ensure creditor equality — can improve procedural flexibility and enhance outcomes in insolvency cases. The role of insolvency practitioners, the demand for qualified mediators, and the potential economic and social benefits of introducing mediation into insolvency proceedings are explored. Practical recommendations include the institutionalization of a "parallel mediation" framework, implementation of pilot court-referred mediation programs, professional training for judges and administrators, and public education to build trust in mediation. The article also emphasizes the need for a clear legal mandate to ensure the enforceability of mediation outcomes and effective coordination among courts, mediators, and insolvency trustees. Strengthening Ukraine's mediation infrastructure is viewed as a strategic step toward a more cooperative and humane insolvency system.

Keywords: bankruptcy, insolvency, mediation, settlement agreement, restructuring, judicial control, alternative dispute resolution.